

Zamek w Olsztynie

Litografia z „Zabytków architektury w Prusach” (fot. G. Kumorowicz)

Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie

Podjęło działalność w maju 1945 r. pod nazwą Muzeum Mazurskiego, obecna nazwa została przyjęta w roku 1975. Prowadzi działy archeologii, etnografii, historii, rzemiosła artystycznego, sztuki dawnej i sztuki nowej (ów układ wskazuje na różnorodność i profil zbiorów); funkcje wyodrębnionych działów merytorycznych pełnią biblioteka i archiwum, a struktury organizacyjnej dopełniają Dział Edukacji Muzealnej i Promocji oraz Dział Realizacji Wystaw. Wyspecjalizowane oddziały znajdują się w Lidzbarku Warmińskim (Muzeum Warmińskie w rezydencjonalnym zamku biskupów), Morągu (Muzeum Herdera w tzw. zameczku Dohnów), Mrągowie (Muzeum Ziemi Mrągowskiej), Reszlu (Galeria Zamek), Stębarku (Muzeum Bitwy Grunwaldzkiej), Szczytnie (Muzeum Mazurskie) i samym Olsztynie (Dom Gazety Olsztyńskiej na Targu Rybnym, Muzeum Przyrody w Nagórkach).

Posiadane, wartościowe i bogate liczebnie kolekcje dzieł sztuki, zbiory pamiątek historycznych i przedmiotów kultury materialnej – wysoce reprezentatywne dla ukazania przeszłości regionu Warmii i Mazur we wszystkich liczących się dziedzinach – są stale eksponowane i szeroko udostępniane do badań naukowych.

Muzeum wydaje dwa periodyki: „Rocznik Olsztyński” i „Zeszyty Muzeum Warmii i Mazur”, publikuje katalogi zbiorów i wystaw, przewodniki, informatory – także w językach obcych. Prowadzi własne badania terenowe, aktywnie uczestniczy w życiu naukowym.

Kontakt:
Janusz Cygański (dyrektor)
ul. Zamkowa 2
PL-10074
Tel.: +48 (0-89) 527 20 39
e-mail: zamek@muzeum.olsztyn.pl

Andrzej Rzempoluch (kierownik Działu Sztuki Dawnej)
ul. Zamkowa 2
PL-10074
Tel.: +48 (0-89) 527 95 96 w. 38
e-mail: rzempoland@wp.pl

www.muzeum.olsztyn.pl

Tekst
Christofer Herrmann

Redakcja
Andrzej Rzempoluch

Opracowanie graficzne
Tadeusz Burniewicz

Sponsorzy wystawy:

STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT

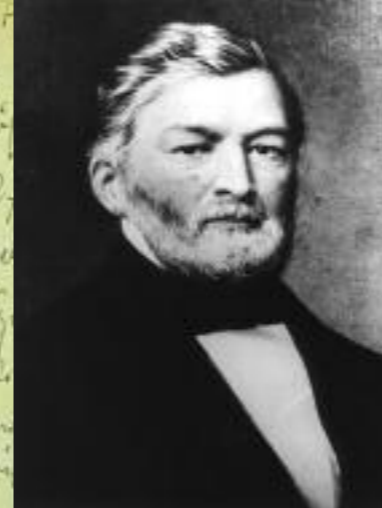
FUNDACJA WSPÓLPRACY
POLSKO-NIEMIECKIEJ

Bundesbeauftragter der Bundesregierung
für Kultur und Medien

Ostpreußenstiftung

Wydawca:
Historischer Verein für Ermland e.V.,
Münster/Westfalen

Wystawie towarzyszy naukowy katalog

Widoki z Warmii Ferdynand von Quast i początki konserwatorstwa zabytków w Prusach Wschodnich i na Warmii

Wystawa niemiecko-polska 2006
Poczdám 27.4. do 2.7.2006 w Starym Ratuszu
(wt.-niedz. godz. 10–18)
Olsztyn 7.9. do 31.10.2006 w Muzeum Warmii i Mazur
(zamek) (wt.-niedz. godz. 9–17)

Organizatorzy:
Stowarzyszenie Historyczne Warmii (Historischer Verein
für Ermland e.V.)
Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie

Katedra we Fromborku

Litografia z „Zabytków architektury w Prusach” (fot. G. Kumorowicz)

Stowarzyszenie Historyczne Warmii (Historischer Verein für Ermland e.V.)

Historischer Verein für Ermland e.V. zostało założone w 1856 r. we Fromborku, siedzibie diecezji warmińskiej (Prusy Wschodnie), przez uczonych braniewskich szkół i kurię warmińską. Celem stowarzyszenia, według statutów z 1857 r., było „Badanie historii i zabytków przeszłości Warmii, nie tylko pod świeckim – lecz także pod kościelnym względem (...), na gruncie czysto naukowym”. Rok 1945 położył tymczasowo kres pracy stowarzyszenia. Na początku 1955 r. Historischer Verein für Ermland zostało reaktywowane i obrało swoją siedzibę w Münster/Westfalia. Obecnie stowarzyszenie liczy około 320 członków, posiada bibliotekę i wydaje czasopismo („Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands”) z załącznikami. Przy ponownym założeniu stowarzyszenia w 1955 r., zakres jego pracy został rozszerzony na badanie naukowe historii Kościoła w całych dawnych Prusach, z uwzględnieniem historii kultury. Od lat siedemdziesiątych XX w. stowarzyszenie budowało bliskie kontakty z polskimi historykami i instytucjami naukowymi w Polsce. Obchodom jubileuszu 150-lecia w 2006 r. towarzyszyć będą także wspólne niemiecko-polskie imprezy (wystawa i sesja).

Kontakt:
Dr. Hans-Jürgen Karp (przewodniczący)
Brandenburger Str. 5
D-35041 Marburg
Tel.: +49 6421 81193
e-mail: karp@staff.uni-marburg.de

Prof. Dr. Christofer Herrmann
Bartąg 82d
PL-10687 Olsztyn
Tel.: +48 606 287 598
e-mail: chriher@yahoo.de

www.historischer-verein-ermland.de

Ferdynand von Quast

Ferdynand von Quast (1807–77) był pierwszym profesjonalnym konserwatorem zabytków w Niemczech. W roku 1843 został mianowany przez króla Fryderyka Wilhelma IV konserwatorem zabytków w państwie pruskim i pełnił ten urząd aż do śmierci.

Von Quast może być uważany za jedną z najwybitniejszych osobowości młodej jeszcze historii sztuki i ochrony zabytków w XIX w. Chyba żaden inny badacz nie posiadał tak rozległej znajomości historycznych zabytków architektury w Niemczech i krajach sąsiednich. Przez prawie 50 lat Ferdynand von Quast odbywał studyjne podróże po Niemczech, Włoszech, Francji i Anglii. Swoje obserwacje utrwalił na tysiącach stron szkiców i opisów, które przechowywał w prywatnym archiwum w rodowych dobrach Radensleben koło Neuruppin (Brandenburgia). W metodzie pracy i zasadach konserwatorskich Ferdynand von Quast daleko wyprzedzał swoją epokę, już przed połową XIX w. realizował wiele zasad, którymi jeszcze dziś może się kierować współczesna ochrona zabytków. Wystawa zapozna zwiedzającego z życiem i dziełem Ferdynanda von Quasta.

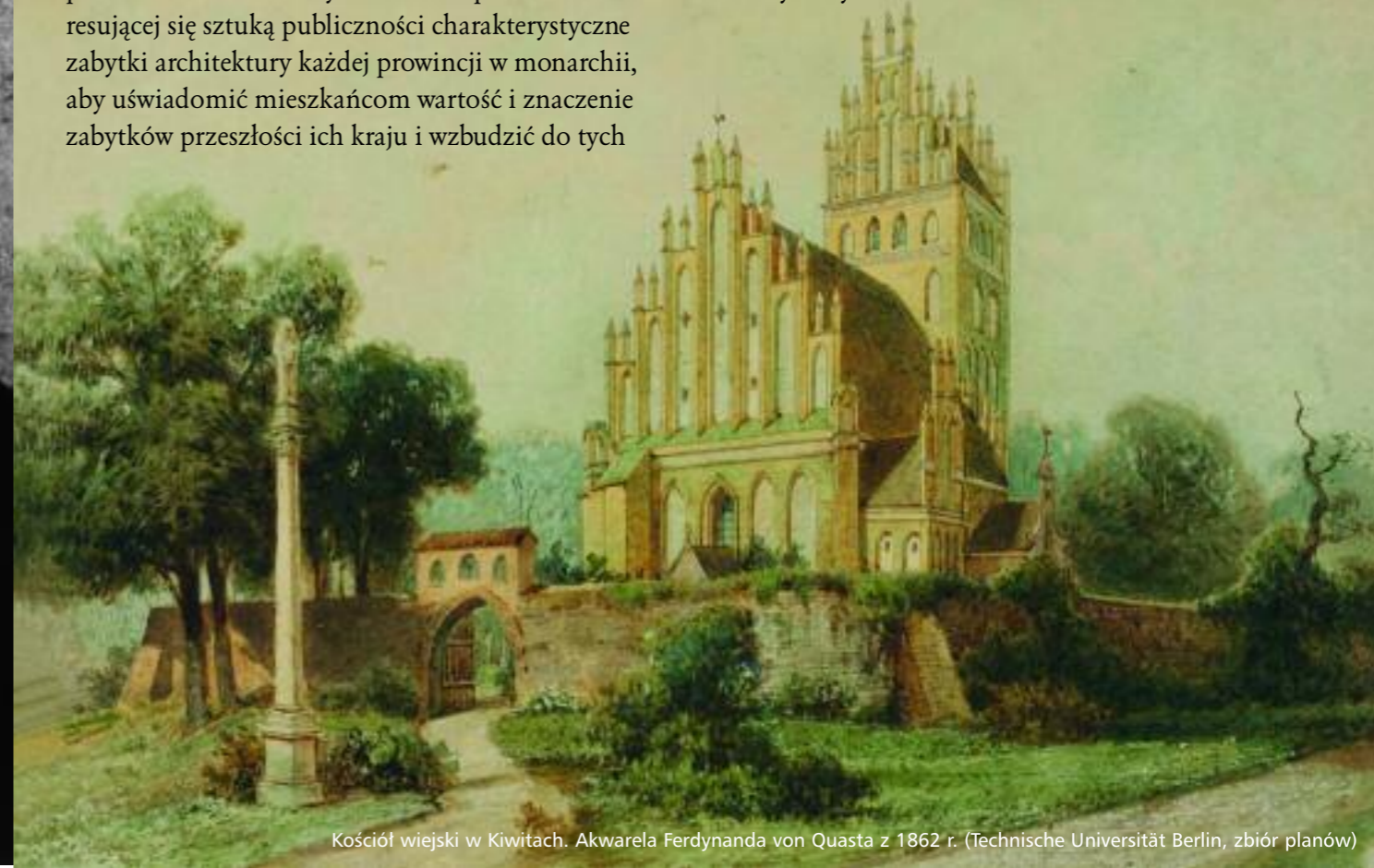

Ferdynand von Quast. Portret

Widoki z Warmii

Warmia, od 1772 r. stanowiąca część prowincji Prusy Wschodnie, była od wieku XIII do pierwszego rozbioru Polski kościelnym księstwem. Po 1525 r. stanowiła katolicką enklawę w otoczeniu protestanckim. Ferdynand von Quast miał szczególne zamiłowanie do średniowiecznych zabytków Warmii, poświęcił temu regionowi pierwszy i – jak się miało okazać – jedyny tom zaplanowanej przez siebie serii wydawniczej „Zabytki architektury w Prusach”, („Denkmale der Baukunst in Preußen”). Pierwszy pruski konserwator zabytków chciał przedstawić interesującej się sztuką publiczności charakterystyczne zabytki architektury każdej prowincji w monarchii, aby uświadomić mieszkańcom wartość i znaczenie zabytków przeszłości ich kraju i wzbudzić do tych

zabytków przywiązanie. U podstawy dzieła „Zabytki architektury w Prusach” leżała popularno-naukowa – w najlepszym znaczeniu – koncepcja, której podstawę stanowiły wielkoformatowe litografie, ukazujące warmińskie kościoły, zamki i bramy miejskie nie tylko w romantycznych sielskich widokach, lecz także na technicznych rysunkach pomiarowych. Te właśnie litografie z połowy XIX w., uzupełnione o rysunki i studia von Quasta z niemieckich i polskich zasobów, tworzą korpus wystawy.

Kościół wiejski w Kiwitych. Akwarela Ferdynanda von Quasta z 1862 r. (Technische Universität Berlin, zbiór planów)

Burg in Allenstein
Lithographie aus „Denkmale
der Baukunst in Preußen“
(Foto G. Kumorowicz)

Museum Ermlands und Masurens in Allenstein / Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie

Das Museum nahm seine Tätigkeit im März 1945 unter dem Namen Masurisches Museum/Muzeum Mazurskie auf. Der heutige Name stammt aus dem Jahr 1975, als das Netz der Regionalmuseen umgestaltet wurde und man die meisten Museen der Zentrale in Allenstein unterordnete. Das Museum unterhält Abteilungen zur Archäologie, Volkskunde, Geschichte, zum Kunsthandwerk sowie zur älteren und neueren Kunst, was die Unterschiedlichkeit und das Profil der Sammlung widerspiegelt. Unterstützt wird die Forschungstätigkeit durch eine Bibliothek und ein Archiv. Innerhalb der Organisationsstruktur befinden sich noch eine museumspädagogische und eine ausstellungstechnische Abteilung. Die Spezialabteilungen des Museums in Heilsberg/Lidzbark Warm. (Ermländisches Museum in der ehemaligen Bischofsresidenz), Mohrungen/Morąg (Herder-Museum im Dohnaschen Stadtschlösschen), Rößel/Reszel (Burggalerie), Tannenberg/Stębark (Museum der Schlacht von Tannenberg), Ortelsburg/Szczytno (Masurisches Museum) und in Allenstein selbst (Haus der Gazeta Olsztyńska am Fischmarkt, Naturkundemuseum in Nagórki) beteiligen sich an der Realisierung eines Programms für die Gesamtregion und erfüllen gleichzeitig eine wichtige Funktion als Kulturzentren an ihren jeweiligen Standorten.

Die Museumsabteilungen besitzen wertvolle und reichhaltige Kunstwerke, Exponate zur Geschichte der Region sowie Gegenstände der materiellen Kultur. Diese repräsentieren in allen Bereichen die Vergangenheit Ermlands und Masurens, diejenigen Gebiete im historischen Ostpreußen, die eine besondere Nähe zu Polen aufwiesen. Die Museumsbestände werden ständig ausgestellt und stehen der Forschung zur Verfügung. Das Museum gibt zwei Zeitschriften heraus: „Rocznik Olsztyński“ (Allensteiner Jahrbuch) und „Zeszyty Muzeum Warmii i Mazur“ (Museumshefte für Ermland und Masuren), publiziert, in verschiedenen Sprachen, Bestands- und Ausstellungskataloge, Führer und Informationsbroschüren. Es führt eigene Feldforschungen durch und nimmt aktiv am wissenschaftlichen Leben teil.

Text
Christofer Herrmann

Redaktion
Andrzej Rzempoluch

Gestaltung
Tadeusz Burniewicz

Die Ausstellung wird gefördert durch

STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT

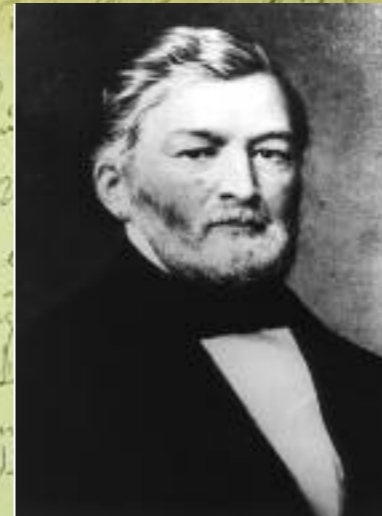
FUNDACJA WSPÓLPRACY
POLSKO-NIEMIECKIEJ

Bundesbeauftragter der Bundesregierung
für Kultur und Medien

Ostpreußenstiftung

Herausgeber:
Historischer Verein für Ermland e.V.,
Münster/Westfalen

Zur Ausstellung wird ein Katalog erscheinen

Ermländische Ansichten Ferdinand von Quast und die Anfänge der Denkmalpflege in Preußen und Ermland

Deutsch-polnische Ausstellung 2006
Potsdam 27.4. bis 2.7.2006 im Alten Rathaus.
(Di-So 10-18Uhr)
Allenstein 7.9. bis 31.10. im Museum Ermlands und Masurens
(Schloss) (Di-So 9-17Uhr)

Veranstalter:
Historischer Verein für Ermland e.V.
Museum Ermlands und Masurens in Allenstein
/Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie

Dom zu Frauenburg
Lithographie aus „Denkmale
der Baukunst in Preußen“
(Foto G. Kumorowicz)

Historischer Verein für Ermland e.V.

Der Historische Verein für Ermland e.V. wurde 1856 in Frauenburg, dem Sitz der Diözese Ermland (Ostpreußen), von Gelehrten der Braunsberger Bildungsanstalten und der ermländischen Kurie gegründet. Vereinszweck war nach den Statuten von 1857 „die Erforschung der Geschichte und Altertümer Ermlands sowohl in bürgerlicher als in kirchlicher Beziehung (...) auf rein wissenschaftlichem Boden“. Das Jahr 1945 setzte der Vereinsarbeit ein vorläufiges Ende. Anfang 1955 wurde der Historische Verein für Ermland wiederbegründet und nahm seinen Sitz in Münster/Westfalen. Der Verein hat gegenwärtig etwa 320 Mitglieder, verfügt über eine Bibliothek und gibt eine Zeitschrift (Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands) mit Beiheften heraus. Bei der Wiederbegründung 1955 wurde der Arbeitsbereich des Vereins auf die wissenschaftliche Erforschung der Kirchengeschichte des gesamten alten Preußenlandes ausgedehnt und auch die Kulturgeschichte einbezogen. Seit den 1970-er Jahren baute der Verein enge Beziehungen zu polnischen Historikern und wissenschaftlichen Institutionen in Polen auf. Auch das 150-jährige Vereinsjubiläum 2006 wird mit gemeinsamen deutsch-polnischen Veranstaltungen (Ausstellung und Tagung) begangen.

Kontakt:
Dr. Hans-Jürgen Karp (Vorsitzender)
Brandenburger Str. 5
D-35041 Marburg
Tel.: +49 6421 81193
e-mail: karp@staff.uni-marburg.de

Prof. Dr. Christofer Herrmann
Bartag 82d
PL-10687 Olsztyn
Tel.: +48 606 287598
e-mail: chriher@yahoo.de

www.historischer-verein-ermland.de

Ferdinand von Quast

Ferdinand von Quast (1807-77) war der erste beamtete Denkmalpfleger in Deutschland. Er wurde 1843 von König Friedrich Wilhelm IV. zum Konservator der Kunstdenkmäler in Preußen ernannt und übte dieses Amt 34

Jahre lang aus. Ferdinand von Quast darf als eine der bedeutendsten Persönlichkeiten der noch jungen Kunstgeschichte und Denkmalpflege im 19. Jahrhundert angesehen werden. Wohl kaum ein Forscher besaß eine so umfassende Kenntnis der historischen Baudenkmäler in Deutschland und den angrenzenden Ländern wie Ferdinand von Quast. Fast 50 Jahre lang bereiste er Deutschland, Italien, Frankreich und England zu Studien- und Dokumentationszwecken. Seine Beobachtungen hielt Ferdinand von Quast in vielen tausend Seiten Skizzen und Beschreibungen fest, die er in einem privaten Archiv auf dem Gut Radensleben bei Neuruppin (Brandenburg) aufbewahrte. In seiner Arbeitsweise und seinen denkmalpflegerischen Grundsätzen war Ferdinand von Quast seiner Zeit weit voraus und vertrat schon vor der Mitte des 19. Jahrhunderts viele Prinzipien, an denen sich auch heute noch die moderne Denkmalpflege orientieren kann. Die Ausstellung wird dem Besucher einen Überblick zu Leben und Werk Ferdinands von Quast geben.

Ferdinand von Quast. Portrait

Ermländische Ansichten

Das Ermland, seit 1772 Teil der Provinz Ostpreußen, war ab dem 13. Jahrhundert bis zur ersten polnischen Teilung ein geistliches Fürstentum und bildete nach 1525 eine katholische Enklave in protestantischer Umgebung. Ferdinand von Quast entwickelte eine besondere Vorliebe für die mittelalterlichen Kunstdenkmäler des Ermlands und widmete diesem Gebiet den ersten und einzigen Band einer von ihm konzipierten Schriftenreihe („Denkmale der Baukunst in Preußen“). Der erste preußische Konservator wollte darin charakteristische Baudenkmäler einer jeden Provinz der Monarchie dem kunstinteressierten Publikum vorstellen, um damit das Bewusstsein und die „Anhänglichkeit“ in der Bevölkerung für den Wert und die Bedeutung der Altertümer des eigenen Landes zu

fördern. Den „Denkmalen der Baukunst in Preußen“ lag ein im besten Sinne populärwissenschaftliches Konzept zugrunde, dessen Kern großformatige Lithographien bildeten, die sowohl in romantischen Ansichten als auch in technischen Bauaufnahmen die ermländischen Kirchen, Burgen und Stadttore vorstellten. Diese Lithographien aus der Mitte des 19. Jahrhunderts bilden, ergänzt durch Vorzeichnungen und Studien von Quasts aus deutschen und polnischen Beständen, den Mittelpunkt der Ausstellung.

Dorfkirche von Kiwitten. Aquarell von Ferdinand von Quast. 1862. (TU Berlin, Plansammlung)